

פרוטוקול מס' 130
מישיבת ועדת הכספים
ביום ג', ז' בתשרי תשל"ה - 23.9.74, שעה 10.00

נ כ ח ר :

- י. קרגמן - יו"ר
- י. אפרת
- ש. ארליך
- י. בארי
- י. בן-סאיר
- ב. צ. חלפון
- ש. לורנץ
- א. מלמד
- ע. פיינרמן
- ד. קורן
- ח. קורפו
- א. רונן
- ז. שובל
- א. שוסטק

חברי הוועדה:

- א. שפר - מנכ"ל בנק ישראל (לס' 1
- צ. זוסמן - בנק ישראל בסדר
- א. שטיינברג - היום
- ח. שטסל - החשב הכללי (למעיפים 2-3)

מוזמנים:

נ. פלוג

כ ל כ ל ן :

א. אדלר

ר ש ס ה :

1. סקירת מנכ"ל בנק ישראל על חלוקת האשראי;
2. ערבות המדינה ליצואנים;
3. חשונות החשב הכללי לשאלות.

סדר-היום:

ועדת הכספים - 23.9.74

היו"ר י. סרגמן:

אני פותח את הישיבה.

1. סקירת מנכ"ל בנק ישראל על חלוקת האשראי

א. שפר:

הנגיד דיבר כאן לפני מספר שבועות על המדיניות שלנו, של ויסות האשראי. היא נכנסה לתוקף ב-14 באוגוסט, ואשחזל לתאר מה אנחנו יודעים על מה שקורה בתחום זה מאז.

הצו שהוצאנו קבע שלכל בנק יש תקרת אשראי חפשי, לפי הממוצע של שלושת השבועות האשונים של יולי (עד 17 ביולי), ומעבר לתקרה הזאת אם הבנק רוצה להרחיב את האשראי - הוא חייב להפקיד סכום מקביל בבנק ישראל. אם הוא נותן מיליון לירות - הוא חייב להפקיד מיליון בבנק ישראל. זה מגביל כמובן את יכולתם של הבנקים לתת אשראי.

עוד אמרנו שהאשראי המוכוון במיוחד ליצוא וגם להון חוזר ימשיך לגדול; ושנית: הבנקים היו בגרעון נזילות גדול מאד ערב הצעדים הללו, של 950 מיליון לירות, וכדי לצאת מן הגרעון הזה הם היו צריכים לצמצם את האשראי במשק בסדרי-גודל עצומים. כדי לצאת מגרעון כזה ע"י צמצום אשראי מדובר במיליארד-ורבע עד מיליארד-וחצי לירות, שהם כשליש מן האשראי הבנקאי החפשי שעמד לרשות המשק. גם לנו לא נראה שזוהי אפשרות ריאלית, ולכן אמרנו שנהיה מוכנים להקל, להקטין את מחצית הגרעון הזה, ע"כ שהחלפנו את השתתפות הבנקים בקרנות היצוא ובקרנות להון חוזר בזכיון-משנה של בנק ישראל. ע"כ הורדנו את הגרעון (אם כי בסטטיסטיקה זה מופיע כ"הזרמה"). מעשית החלפנו אפוא כסף כבר שלהם בזכיון-משנה, והורדנו את הגרעון בכ-430 מיליון לירות, אם כי הסטטיסטיקה כאמור מראה את זה כגידול ברויסקובט, המופיע כהזרמה למשק, אבל למעשה זה לא הלך להרחבת אשראי אלא להקטנת הגרעון של הבנקים.

קרה דבר שבמידה מסויימת הפתיע גם אותנו מבחינת מימדיו: ההזרמה של הממשלה.

דבר נוסף שעשינו בראשית אוגוסט: רכשנו מהבנקים אגרות-חוב צמודות של הממשלה. כי טענו שזה לא הגיוני שיש גרעון נזילות והבנקים מנקשים לעזור להם לצאת ממנו, ומצד שני הם מחזיקים בעודף מעל להתחייבויות הצמודות שלהם, של אגרות-חוב של הממשלה למטרות רווחיות בלבד, כי הם לא צריכים בזה למטרה בנקאית.

ע. פיינרמן: מה היה נפח העודפים האלה?

א. שפר: אני יודע רק מה שאני קניתי מהם - קרוב ל-140 מיליון לירות במחיר השוק. אמרנו: במקום לתת לכם סיוע בכסף זול - נקנה מכם את הצמחדים במחיר השוק. ואמנם, הם מכרו לנו בתשואות של השוק.

י. בארי: כמה ההפסד מירידת הערך?

א. שפר: התשובה המקורית על האגרות היתה 7,5%, את רובן קנינו ב-9%-8% תשואה. כלומר, בנק ישראל מבחינה עסקית עשה עסק לא רע. בראשית אוגוסט קנינו ב-7,4%, הקניות הראשונות. אבל אח"כ כשמחירי השוק השתנו - ליווינו את התנועה הזאת, כי אמרנו שאיננו מוכנים לקנות זאת בכל מחיר. המטרה היתה שמצד אחד לא יהיו לבנקים עודפים של הצמדה ומצד שני יטענו שיש להם גרעון בנזילות. עשינו את הפעולה הזאת לתקופת זמן מסויימת - והפסקנו אותה.

הסיבה היתה ההזרמה הגדולה של כספים מצד הממשלה באוגוסט, שנמשכת גם בספטמבר, והקשורה במידה רבה בהתרחשויות בשוק צמודי הסוד. המכירות ירדו בצורה די רצינית לאור ההתרחשויות שאני מסביר והציפיות של הציבור להאמת קצב האינפלציה. כל הגורמים הללו ניסחו הביאו לכך שבגרעונות הבנקים נעלמו כמעט לחלוטין. היום אני יכול לקבוע שכל המערכת היא בגרעון של 40-50 מיליון ל"י. ייתכן שהיום אין להם כבר

י. אפרת:

דיברו על 140 מיליון לירות עודף לפני
שלושה שבועות. הורו בניץ אפילו יעץ להם

להשקיע זאת באגרות-חוב צמודות.

א. שפר:

מי שאומר זאת איננו יודע את העובדות.
היו בנקים כוודים בעודף, ויש גם
כיום, ולהם הוא יעץ את זה. אבל כל המערכת נטו היא כיום פחות או יותר
באיזון.

כדאי ללמוד מן הנסיון הזה, שיש לו
משמעות רצינית מאד בהבנת ההתפתחויות המוניטריות ושוק הכספים בארץ:
שהחגורות אצלנו יכולות להיות תוך זמן קצר מאד בסדר-גודל עצום. אם היו
באים לבנקים לפני כחודש ואומרים להם: בעוד חודש לא יהיה לכם גרעון -
לא היו מאמסנים. אבל זה מה שקרה. משום שיש לנו תקציב מדינה שהוא כל-
כך גדול יחסית לאמצעי התשלום, לאשראי הבנקאי לציבור; יש לנו מאזן
תשלומים כל-כך גדול ביחס לתוצר הלאומי - ששינוי של אחוזים קטנים שם, שזה
בגדר האפשר, יכול להפוך את הקערה על פיה תוך שבועיים, לעבור מציבורנות
של אמצעי תשלום לשטפון של אמצעי תשלום, או להיפך, ע"י תנועה לא גדולה.
החשב הכללי, שיש לו הכנסות גדולות מדי חודש ממכירת צמודי מדי, בגלל
מה שקרה עם פרסום המודד באמצע אוגוסט נשחלה ירידה בציפיות והתחילו
למכור הרבה צמודים והפסיקו לקנות - נוצר אצלו חור בקופה, והוא מימן
זאת ע"י משיכות מבנק ישראל והזרמה למשק בסדר-גודל גדול, של 500 מיליון
לירות באוגוסט, וגם בספטמבר התופעה הזאת נמשכת. כלומר, חודש אחד יכול
לחת הפרש של 500 מיליון לירות. הוא הדין בירתות מטבע חוץ. תנועה קטנה
של 500 מיליון דולר זה 5% מאמצעי התשלום. זה מסביר את התופעה של מעבר
קיצוני תוך זמן קצר מגרעון בנזילות לאיזון. תנועה מטבע חוץ מורידה את
הכסף במשק; הזרמת הממשלה מגדילה אותו. בנק ישראל, אם הוא נותן נכיון-
משנה - זה מגדיל את כמות הכסף. כל זה יחד כיסה אפוא את הגרעון של
כמיליארד לירות, בחקופה של חודש-וחצי.

תופעה זו חשובה משום שעלינו להבין
מוכנים לתנודות קיצוניות מן הסוג הזה. ואם יש תוך כמה חודשים התפתחות
בכיוון מסויים - אי-אפשר להסיק שזה יהיה המצב לעולם.

למשל: אמצעי התשלום. אמצעי התשלום לא
עלו השנה, כפי שאנו יודעים, עד סוף יולי. במשך שבועיים עלו אמצעי
התשלום ב-7,8%. אינני רוצה עוד להסיק מכך מסקנות, כי ייתכן שבשבועיים
האחרונים של החודש יהיה שינוי. אבל אנחנו נמצאים כאן במצב שהדבר
מחייב אותנו לעמוד על המשמר, ושיהיו לרשותנו כלים גמישים להתמודד עם
בעיות מסוג זה. וזאת אחת המסקנות החשובות שאני מסיק מן המצב הזה,
שאנחנו יכולים לעבור מציבורנות באמצעי תשלום להתרחבות מהירה, או להיפך,
תוך זמן קצר מאד. הממשלה במשך חודש אחד לא מכרה אגרות-חוב צמודות -
וכבר יש מיליוני לירות הזרמה. אם תהיה במשך חודש מסויים במקום קניית
מטבע חוץ צבירת יתרות - יכול להיות פתאום שטפון המשנה לחלוטין תוך
שבוע את התמונה, מצב שאיננו קיים במשקים אחרים בעולם. אם אנחנו לוקחים
את המשקים במערב אירופה - מאזן התשלומים ביחס לתוצר הלאומי הוא קטן,
והתקציב של הממשלה גם הוא קטן מן התוצר הלאומי, ותנודות של 5% בתקציב
מספיעות על אחוז אחד מאמצעי התשלום, בעוד שאצלנו התנודות חריפות
הרבה יותר.

זאת התמונה הכללית. היום אנחנו נמצאים
בתנאים מונטיריים שונים לחלוטין מאשר בראשית אוגוסט.

מה קרה לאשראי? אין זה סוד שהדיונים
המתמשכים שהיו בקשר להקפאת אשראי, ויסות אשראי וכו', הביאו לגידול
מהיר באשראי החפשי של הבנקים. הרגישו שעומדים לעשות משהו - והיתה
הרחבה גדולה. התקרה שנקבעה, שלושת השבועות הראשונים של יולי, היתה
גבוהה. מה קרה מאז ועד היום? (הנתון האחרון שיש בידי לגבי האשראי
הוא ל-21 באוגוסט): מאז הקפאת האשראי ועד ל-21 באוגוסט, תוך 6-5 שבועות,
פחת האשראי החפשי ב-182 מיליון לירות מן התקרה כפי שהיתה (של כששה
מיליארד). התקרה עלתה מאד, כאמור, לקראת ההקפאה, והאשראי ירד לאחור
מכך ב-182 מיליון ל"י. לעומת זה, האשראי המכוון, בעיקר קרנות היצוא
והון חוזר, גדל ב-282 מיליון ל"י, הרבה יותר מאשר בעבר. נטו עלה אפוא
האשראי למשק במאה מיליון לירות, רובו ליצוא, לחקלאות ולתעשייה. הנתון
האחרון הוא 6 מיליארד ו-100 מיליון לירות. והאשראי השני, החפשי,
ירד ל-5,9 מיליארד. כלומר, ביחד - כ-12 מיליון לירות אשראי בנקאי,
(לא מפקדונות למתן הלוואות, שזה צמוד).

גם אם יש להם ביטוח הצמדה הם אינם
בחסבוֹן הזה?

ע. פיינר מן:

לא. כאן מדובר באשראי שמערכת הבנקאות
מעמידה לרשות המשק - 12 מיליארד.

א. שפר:

זה כולל ערבויות פיננסיות?

ז. שובל:

לא.

א. שפר:

וכמה הן הערבויות הפיננסיות?

ז. שובל:

אין לי כאן המספרים; אמציא לכם.

א. שפר:

מהו האשראי מפקדונות למתן הלוואה
ומקופות הגמל?

ש. ארליך:

לבו יש וירוח על מה שעובר את מערכת
הבנקאות. ניתן לכם את יתר הנתונים
בכתב. (הפרסום שלנו על המאזן המאוחד של המוסדות הבנקאיים צעשה באיחור
של כחודשיים).

א. שפר:

מה בקשר לאשראי המכוון שעלה כל-כך
מהר? האשראי הרגיל ירו מסיבה פשוטה: כיוון שהבנקים היו עדיין בגרעון
בנזילות, והתחילו להפעיל לחץ. באשראי המכוון יש שני סעיפים גדולים
שעלו: 1) קרנות היצוא, ששם הגדלנו גם את השיעור של המימון; על כל
דולר יצוא הטלנו קודם מספר לירות, ועכשיו העלינו את הרמה, וגם היצוא
גדל. קרנות למימון היצוא עלו ב-123 מיליון לירות בתקופה הזאת, הכוונה
לקרן למימון משלוחים וכו'. 2) חל גידול באשראי מול מלווה המעסיקים
שנחנו כמימון מיוחד לתעשייה. בתחילה זה לא הלך; כנראה שגם כאן עובר
זמן עד שנכנסים לפעולה, או שורושים גם שינויים במשק. אבל עט החלשת
הציפיות לעליית מחירים וירידת מחירים של ניירות צמודים בבורסה - זרם
המבקשים גדל, ובחודש האחרון גדל הסכום הזה ביותר מ-60 מיליון לירות,
ויש בפייפליין עוד בקשות רבות. המכמנו עם מסורת על קריטריונים, והם
נוחנים את האישור: להגדלת מלאי וכו'. הריבית היא בדיוק בתנאי מלווה
המעסיקים.

כל הסיפור הזה היה כשבאו אנשי התעשייה
וטענו שאין להם נזילות, ואז אמרנו: יש לכם אגרות-חוב צמודות שעליהן
אתם מקבלים הכנסה של 30%-40% לשנה. תנו אותן, ותקבלו את ההלוואות.
ולכן האשראי הזה ניתן בתנאים שהממשלה משלמת להם את הריבית וההצמדה
על מלווה המעסיקים. אחרת יצא כאן מעשה-חלם: שהיו נסתנים אשראי מכוון
ב-13%, והאיש היה קונה בזה אגרות חוב. אותו דבר לגבי הבנקים: לא
היינו מוכנים להקטין להם גרעון בנזילות בכסף זול, כשהם מחזיקים ניירות
של המדינה ומקבלים עבורם ריבית והצמדה. אנחנו עומדים בענין זה על
משמר כספי הציבור, בין אם הכסף הולך מבנק ישראל או מתקציב המדינה.

למה זה נקרא "הלוואה" ולא "מכירה"
של מלווה המעסיקים?

ש. לורנץ:

החוק קובע שהמלווה איננו סחיר, אבל
היה תיקון בחוק שאיפשר לשעבד אותו
כנגד הלוואה, ובמסגרת החוק הזה בא מעשיין לבנק, משעבד את הלוואה,
ובאותם התנאים עושה הבנק רויסקונט בבנק ישראל.

א. שפר:

אני חושב שבתנאים אלה, של מצוקה
והתייקרות, כשצריך היה להגדיל בצורה כלשהי את האשראי לתעשייה ולחקלאות,
אם זו היתה בעיה של נזילות ולא של רווחיות על חשבון המדינה - זאת
הדרך לתת את הנזילות.

א. שפר:

לצערי הרב בחקלאות הבעיה יותר מורכבת. בחקלאות אין הרבה מלווה מעסיקים, אבל לארגוני הקניית ביטוח במידה מסויימת.

ש. ארליך:

הלוואה תמורת האגרות הללו מקבלים רק אלה שמביאים את האגרות?

א. שפר:

גם אם הם מביאים אישור של רואה-חשבון שניכרו מהם, גם אם טרם קיבלו את האגרות.

א. שפר:

בענין החקלאות ניהלנו מ'ט עם משרד החקלאות, וכמעט סיימנו אותו, על הגדלת אשראי להון חוזר לחקלאות בהתאם למעסיקים שאנחנו מנהלים עליהם מ'ט מדי שנה, על גידולים חקלאיים מסויימים - כך-וכך לירות על כל דונם כותנה וכו'. וגם שם תהיה הגדלה. אבל לא כמו במקרה של מלווה-המעסיקים, כי שם זה לא ניתן. שם כאמור עוד לא גמרנו.

א. שוטטק:

כמה זה יהיה בערך?

א. שפר:

על הגידולים החקלאיים שכבר גמרנו לגביהם ההגדלה היא של כ-30% לעומת מה שהיה, גם פיזית וגם ההתייקריות נלקחו בחשבון. ההסכם הוא לשביעות רצונו של משרד החקלאות.

זהו הגידול באשראי, אותם 280 מיליון לירות בחמישה שבועות, אשראי לכסודן ליצוא, לתעשייה ולחקלאות; לדעתי יותר מדי.

ע. פיינרמן:

כמה מתוך ה-280 מיליון הללו הם לחקלאות?

א. שפר:

היצוא כולל גם יצוא חקלאי. אינני מתק את היצוא לענפי הנשק השונים.

א. רונן:

אם אתה אומר שזה יותר מדי, למה הגדלתם יותר מדי?

ע. פיינרמן:

לפיהחשבון שלי, האשראי לחקלאות איננו עולה על 40 מיליון.

א. שפר:

השוואת בחקלאות הן דבר מסוכן מאד, כי יש עונתיות; חלוי באיזה יום אתה עושה את השוואה. זה לא כמו אשראי לתעשייה, ששם ההתפתחות היא בקו רצוף.

א. שוטטק:

123 מיליון לירות קרנות יצוא, ו-60 מיליון מלווה מעסיקים - זה ביחד 180 מיליון. בשארית עוד 100 מיליון, וזה רק עד 21 באוגוסט. היום אנחנו כבר בספטמבר, וזה עלה עוד. ה'כ פיינרמן טועה אפוא כשהוא מדבר על 40 מיליון בלבד לחקלאות.

א. שפר:

אם נלווה את ההתייקריות בהרחבת אשראי - פירוש הדבר שאנחנו מסכימים

שבישראל תהיה אינפלציה של 35%.

ב.צ. חלפון:

אבל אם מחיר הגרעינים עולה ב-50% כדי לייצר בשר?

א. שפר:

על מנת להילחם באינפלציה אינני צריך לספק את המימון לאספקת הייצור. הצרה היא שכל אחד עושה את החשבון שלו ורואה את העניין מבחינתו הוא; ומה שנכון לגבי המפעל הבודד לא נכון לגבי המשק כולו. מנקודת הראות של היצרן - ח"כ חלפון צודק בהחלט. אבל מה יקרה אם ניתן לכולם? כולם ילכו עם הכסף הזה לשוק; יש תעסוקה מלאה, ולא ייצרו עוד אלא רק ייקרו את המחירים, ואז לכולם לא יהיה טוב. צריך אפוא לראות את התמונה בכללותה. כשאני אומר שהרחבנו את האשראי תוך ששה שבועות ב-280 מיליון לירות - זה נקרא שפע של אשראי. אולי זה לא מספיק לכל יצרן בודד כדי למלא את תכניותיו. אבל אילו נתנו לכל אחד - היתה לנו יותר אינפלציה. והרי אחת המטרות המרכזיות היום היא להאיט את קצב האינפלציה, וכבר יש סימנים ראשוניים של האטה. אינני רוצה עוד לומר שהצלחנו להתגבר על האינפלציה הזוהרת שהיתה, אבל יש כבר סימנים ראשוניים.

היות ונקטנו בצעדים הללו ארמיניסטרי-טי בית בתקופה שאמצעי התשלום לא עלו, כשלבנקים היו גרעונות גדולים בנזילות, כשהממשלה באמצעות התקציב הזרימה מעט מאוד כסף - יכולנו להיות יותר ליברלים בתחום זה של הרחבת האשראי. היום המדיניות שאנחנו חייבים לבצע היא להאט את גידול האשראי עד כמה שאפשר, גם המכוון. לא לפגוע ביצוא, אבל ביד הרבה יותר קשה. כיוון שאם נוסף על הזרמת הממשלה נזרים גם אנחנו ככל חודש 280 מיליון לירות אשראי מכוון - נפוצץ את המשק ונחזור לאינפלציה של 40% (עכשיו ירדנו בערך ל-20% בשלושת החודשים, מנזכה עונתיות, וזהו הישג).

מה שאנחנו חייבים אפוא לעשות זה שהמדיניות המונטרית המשיך לעבוד בכיוון הנכון, ולשנות קצת אותו קו ליברלי באשראי המכוון (לא ליצוא) שבו נקטנו. עמדתנו לגבי היצוא היתה תמיד שלא ייתכן שהוא לא יתבצע בגלל העדר מימון, אבל אני מדבר על אשראי מכוון פרט ליצוא. אם אומרים כאן שצריך ללוות את ההתייקרויות לכולם - פירוש הדבר שאנחנו רוצים לחזור ל-25% אינפלציה, ואת זה לא נעשה.

ב.צ. חלפון:

אני רוצה להתייחס לחקלאות. אתמול הופיעה לפנינו משלחת של ארגוני הקניות, וזעקה חמט על ההתייקרויות. באוגוסט ביטלה הממשלה את הסובסידיה על מספוא, והמחיר עלה ב-50%, התייקרות ששום משק איננו יכול לספוג. ארגוני הקניות בזקקים אפוא לאשראי חפשי בשוק, שעליו הם משלמים יותר ביוקר, וזה כשמחיר החלב, הביצים וכו' מבוקר, והם נתקעו במצב מסויים. מבחינה מדינית אני מקבל אפוא את דברי מר שפר, שחייבים לספוג את ההתייקרויות, ואינני מדבר על התייקרויות של שכר עבודה. אבל לא את ההתייקרויות של התשומה בחומר הגלם. נדמה לי שכאן יש איזו אי-הבנה ביניכם לבין הסקטור החקלאי. מה גם שמתברר שמלווה המעסיקים בחקלאות איננו מהווה גורם חשוב, ואי-אפשר להיעזר בו.

אני מבקש אפוא לבדוק שוב את העניין הזה, אם איננו רוצים להקטין את הייצור לצריכה מקומית בעופות ובמצרכים עממיים אחרים. הממשלה המליצה להגדיל את ייצור העופות במשך שנתיים ב-40 אלף טון, ולכך ורוש הוץ חוזר עצום. לפי דעתי, אם לא רוצים להקפיא את הייצור, זהו צו השעה: להתחשב בהתייקרויות של חפרי הגלם (לא העבודה), ובעיקר שמדובר כאן בעיקר בהתיישובות הצעירה.

ע. פיינרמן:

אני חושב שהליווי המונטרי של האמצעים האחרים שננקטו במסגרת התכנית הכלכלית נתן תוצאות טובה. אלא שטיבתם של צעדים כאלה שברגע מסויים צריך לבדוק לאן הם מובילים, אם אינם פוגעים בשוליים, ובאיזו מידה צריך להתאימם לתנאים המשתנים אצלנו במהירות עצומה. ובנקודה זו של התאמה יש אצלי חששנות בשתי נקודות:
1) בתחום ההתנהגות של הבנקים. הבנקים נדחפים ע"י הצורך לחסל גרעונות נזילות, ואמנם עשו זאת, וכך למדנו שיש בידם כושר תמרון בעניין זה, דבר שלא הודו בו קודם. הם התחילו אפוא בטלקציה טבעית של לווים, ויש סקטורים שהגיעו לתנאי

ע. פיינרמן:

הלוואות שמעולם לא חלסנו עליהם, וככל שהגוף חלש יותר - תנאי האשראי שלו גרועים יותר. הגענו לאחוזי ריבית מדהימים של הבנקים - עד 30% לארגוני קניות בהתיישבות, ויש כבר הסתכסכות ראשונות מדאיגות שעלולות לפגוע מאד בביצוע לצריכה מקומית (ועדיין למעלה מ-70% מהייצור החקלאי הולכים לצריכה פנימית). השאלה היא אפוא באיזו מידה צריך היום לבדוק את הכוונת האשראי של הבנקים, ולא להשאיר אותו למשחק חפשי בין הבנקים לבין הלווים בקטע מסויים של המשק (ואני מדבר כאן על אשראי בנקאי לא מכוון).

א. שומסק:

יש לבנק ישראל סמכויות להתערב בזה?

ע. פיינרמן:

יש סמכויות מסויימות לבנק ישראל, ואני רוצה לשמוע מהם.

א. שפר:

השאלה היא אם רוצים להכווין הכל.

ע. פיינרמן:

אנחנו יודעים שקיימת אפשרות הכוונה די גדולה, ולו רק בחוקף העו בזה שהבנקים שלנו קשורים בצורה כלשהי עם לבנק ישראל וזה לא נוצר.

(2) הנקודה השניה שמטרידה אותה בנושא זה היא המעבר במשק היצרני לגזירות שכן צריך להסילן גם עליו (ואני מסכים להנחה שגם במשק היצרני לא צריך כל נפח הגידול להתכסה ע"י גידול באשראי). אבל כאן צריך לעשות את הדברים במודרג, ועם אצבע על הדופק.

המחזור הכספי בחקלאות, בעיקר הצעירה, נעשה באמצעות ארגוני קניות מרכזיים (40-50 ישובים לכל ארגון). במסגרת ההגבלות הללו של האשראי ניתנה מקדמה של אשראי נוסף לזמן קצוב, וניתן לכל ארגוני הקניות בהתיישבות כולה סכום של כ-40 מיליון ל"י. בסוף החודש הזה עומדים לגבות זאת בחזרה. אם אמנם יעשו זאת - זה יביא להתמוטטות במערכת הכספית לפחות באותו קטע של ארגוני הקניות בהתיישבות החדשה. לפיכך אני סבור שאסור לעשות זאת, ועד שיגיעו להסכם עם משרד החקלאות בדבר שינויים בהיקף האשראי המכוון שיבוא במקום המקדמה הזאת - אל תגבו את המקדמה הזאת בחזרה, לפחות באותו קטע שעליו אני מדבר: ארגוני הקניה של ההתיישבות הצעירה, שהיא גם החלשה.

י. פלומינ:

לעניין הירידה בהפסת אמיסיות מטלתיות: בנק ישראל תסך בצורה זו או אחרת במחירי השוק של אגרות-חוב הסחירות בכורסה, וניסה לבלום בשלבים מסויימים את התנועה. הייתי מבקש לדעת בכמה התבטאו הקניות בשוק החפשי למיכת שערים, והאם להערכתכם יש אמת בטיעון שאילו עשייתם מאמץ יותר גדול הייתם יכולים לגרום לירידה זו שיש לה משמעות כפולה: (1) חסרון-כיס לממשלה - היות ולא מכר תם נגרמו פערים בחשבונות של החשב הכללי; (2) עיכוב גרמתי לתזודות בהרגלים של אנשים: מישהו שיש לו אלפיים לירות, במקום לקנות אגרות חוב הוא יקנה מצרכים. האם נעשה מספיק בנושא זה?

ענין נוסף: אתם עדיין מפרסמים אמיסיות בתנאים הקיימים, וכל מי שקונה היום אמיסיות - מפסיק כבר ברכישה הראשונה. בשעתו שקלתם אפשרות לקבוע אמיסיות בתנאים משתנים, בהתאם למצב בשוק. אני חושב שהגיעה השעה שתפעילו את השיטה הזאת הלכה למעשה. כי אחרת אתם מוליכים שולל אנשים שקונים בתום-לב את האמיסיות החודשות וכעבור שבוע הן מופיעות ב-95%. אחרת האמיסיות החודשות ייעלמו בכלל מן הפרק.

ובענין האשראי המכוון: האם לא הגיעה השעה, כשהריבית במימון הריאלי (יחד עם העמלה) מגיעה עד 40% ואתם עדיין עומדים על 13% להפסיד אשראי לתעשייה במחירי השוק? כלומר, שהיצרן ישלם, אם הוא יכול, כמו שאתם עושים בהלוואות לצורך תשלום מס-הכנסה.

ובענין ענף הקבלנות: אני יודע שכאן אין סנטימנטים לענף הזה. אבל מוטב שנקדם את פני הרעה מראש. יש קבלנים

י. פלומין:

שהפסיקו לבנות בגלל פורס-מאז'ר; יש קבלנים שנשארו תקועים עם מגרשים שאינם יכולים לבנות עליהם. האם גם כאן אתם שוקלים אפשרות לפתור בעיות, בפרט בחברות הגדולות, כדי שלא יקרה כמו עם פאן-לון בשעתו, שאח"כ תצטרכו לבוא לעזרתן? את הנושא הזה צריך לבדוק ולהיערך לקראת אפשרות של מצב שהקבלנים יתחילו לרוץ אליכם בבקשה שתצילו אותם.

ודבר אחרון: פורסם אל הוצאת ספר פושטי-הרגל מאז קום המדינה. האם יש לכך משמעות שווקא היום התחילו לפרסם ספר מסוג זה?

הי"ר י. קרגמן:

זה משרד המשפטים, לא בנק ישראל.

י. פלומין:

הפרסום הוא בעיתו, אבל אני שואל: אין ספק שבנקאים שיעניקו עכשיו אשראי יסתייעו בספר הזה כדי לדעת מי הקליינטורה שלהם. משום כך גם פירסמו את הספר.

א. שפר:

אוי לבנק שזה יהיה המקור שלהם לדעת על הקליינטורה.

א. מלמד:

גם אני התרשמתי מהדברים על העדר הנייר הגמיש והמשתנה בהתאם לתנאים. בשעתו נטינו אנחנו לדבר, אבל הייתה לכך התנגדות באוצה. מהי ההתנגדות היום? ברור שהמדיניות המונטרית היום לא יכולה להיות שלמה בלי התנגדות הללו, על מנת שאפשר יהיה לעבוד בשוק הפתוח. זהו תפקידו של בנק מרכזי.

גם אני סבור שלא ייתכן כפור-חם, בעת ובעונה אחת גם להילחם באינפלציה וגם למזוג קצת אינפלציה. בסופו של דבר אנחנו רוצים לשפר את מאזן התשלומים, ואני שואל: באיזו מידה הענפים שאנחנו מעוניינים לעודד אותם באמת לא נפגעו? כי אם הקבלנות נפגעת - בזה באמת רצינו. אבל אם ח"כ חלפון טוען שהבעיה אצלו איננה הרחבת הפעילות אלא התייקרות התשומות של חמרי הגלם - הדבר באמת דורש בדיקה. אנחנו יודעים שבחיים לא תמיד אפשר לעמוד בלחצים של קבוצות-לחץ וכו'. אבל השאלה היא באיזו מידה אתם בודקים ומבטיחים שיסבלו באמת רק אלה שרוצים שיסבלו? כי אם נחזיק את היד על הוופק - המחסור שאחם יוצרים יתחלק בצורה לא נכונה, ולא נשיג את המטרה.

י. בן-טאיר:

אני רוצה לברך את בנק ישראל על המדיניות בה נקט באחרונה, שיש לה חרומה חשובה בהאמת קצב גידול האינפלציה. ועובדה שיחסית למקובל אצלנו הם עמדו בלחצים, ואני מאהל לכם שתמשיכו לעמוד בלחצים. ואם הקבלנים יבואו אליכם - אני מציע לכם שלא תיענו להם. כי תביעתם של החקלאים צודקת פי כמה, כי הם אנשי כפיים ולא אנשי ספקולציה שיש להם רווחים גדולים.

ש. ארליך:

אל תאשים ציבור שלם בספקולציה.

י. בן-טאיר:

אבל בחקלאות אין בכלל אלמנט של ספקולציה; שם אנשים כולם עובדי כפיים, לעומת ענף הקבלנות הכנוי במידה רבה על ספקולציה, על עליית מחירים ועל רווחים קלים. ואני מציע שלא תמהרו לפתור את הבעיות של הקבלנים.

אולי אפשר לקבל פירוט של האינדקסורים להטבה במצב? אינדקסור אחר שכולנו רואים אותו הוא ענין הצמצום בהעלאת המחירים. ברור ש-20% זה פחות מ-35%. אבל האם יש לכם באמת סיבות להאמין שהקצב הזה הוא אמנם טנדנציה ולא פוקנציה של עונתיות? ושנית: האם יש סיכויים ריאליים כלשהם להאיט גם את הקצב הזה של 20%?

י. בן-מאיר:

ומה האינדוקטורים האחרים? האם יש בכלל אינדוקטורים אחרים כלשהם לשיפור יחסי, לצמצום ההרעה במאזן המסחרי, הן בסחורות והן בשירותים? ומה התחזית לסוף השנה?

ושאלה אחרונה: בענין דילדול היתרות של מטבע חוץ. הנוקד התבשרנו שהיתרות ירדו ב-110 מיליון דולר במשך חודש אחד (אוגוסט). ברור שזהו קצב רצחני, ואני ממש הזועזעת. האם זה נכון שהתחזית של התקציב הלאומי, של ירידה ב-800 מיליון - 1,6 מיליארד ל-800 מיליון - לא התאמתה ונמצא למעשה גרוע עוד יותר מן התחזית? אני מבין שזה נובע מאי-קבלת העברות חד-צדדיות וכו'. האם יש סיכויים לשיפור בענין זה? ומה המחשבות לטווח ארוך - לשנה-שנתיים - בנושא זה?

ש. לורנץ:

אולי נוכל לשמוע הסברים בקשר לירידת הצמודים? הרי זאת עויין ההשקעה הטובה ביותר; גם אם מביאים בחשבון 22%-20% אי-אפשר להשוות את זה לשום השקעה אחרת, פלוס ריבית. ואם ידוע לכם הגורם לירידה - כיצד אתם רואים את הפתרון?

בנוגע לריבית הקצוצה, שהגיעה ל-40%: האם הדבר לא יביא להרס כלכלי, קל-וחומר להרס מוסרי? אם הגזימו פעם וקבעו ריבית חוקית של 11% ולא יותר - עכשיו עושים להיפך. האם אין להציב עכשיו גבול ולקבוע ריבית חוקית, כשהגזימו ליותר מ-40%? הרי לשם מה לעבוד במצב כזה?

ובענין הלוואות במטבע זר ע"י מוסדות כמעט-רשמיים: ממסלתיים, חצי-ממשלתיים, עירוניים - בגבולות של 20% (13% פלוס 6%): האם ידוע לכם משהו על זה? והאם ייתכן לעמוד בזה?

על הבנקים בכל העולם עובר היום גל של פשיטות-רגל. הובר עלול לסכן בנקים שהם לכאורה בסדר גמור כאן בארץ, אבל זוהי פסיכוזה. האם שמתם לב לכך?

אולי נוכל לשמוע משהו על הבנק קרדיט-אינטרנשיונל בשווייץ, וההשלכות הישראליות?

ש. ארליך: האם האינדוקטורים הם לצמצום האינפלציה או לראשית מיתון?

א. שפר:

לא אוכל להשיב היום על כל השאלות, אבל אענה על שלוש חסינות עיקריות: (1) זו המתייחסת לאשראי ולשערי הריבית; (2) פרשת הצמודים; (3) האינדוקטורים של המסך, מאזן החשלושים, האינפלציה והיתרות.

לגבי האשראי: הגישה שלנו היתה ונשארה שבנק ישראל לא צריך ולא יכול לכוון את כל האשראי במשק. חלק מהאשראי מכוון לענפים שהוגדרו כבעלי עדיפות, וחלק מהאשראי חפשי וניתן ע"י הבנקים לפי החלטה שלהם. מה שקרה הוא שבהדרגה עלינו במשקל האשראי המכוון, שהיום מהווה יותר מ-50%, וזה בעיקר בגלל האוטו-מאטיות שלנו במימון היצוא, ועם התרחבות היצוא - האשראי הזה גדל. אנחנו חושבים שלא רצוי למשק שלכל סוג של אשראי ופעילות ישבו הפקידים בבנק ישראל ויחליטו לגבי האשראי כולו. זאת גישה עקרונית שלנו, ולפיה אנחנו נוהגים.

זה מתייחס גם לאשראי המכוון. איננו נוטים לכך שבבנק ישראל יחליטו מוך האשראי המכוון האם לגידול עופות יתנו ולגידול רפתות לא. אנחנו איננו בעלי מקצוע בענין זה. מה שאנחנו יכולים להחליט זה על צרכי המשק, לקבוע שלאור המסגרת הכללית כפי שאנחנו מבינים אותה אפשר להרחיב את האשראי המכוון לחקלאות באי-קס-אחרים, תוך לקיחה בחשבון של ההתייקרויות, של הפעילות הריאלית וכו'. אם ח"כ חלפון מעלה עכשיו דבר חיוני מאוד לדעתו - אנחנו יכולים לבוא למשרד החקלאות ולומר: יש לך תקרה; אם אתם חושבים שליטובים הצעירים צריך לתת יותר - אזי לדברים אחרים יהיה פחות. אנחנו איננו יכולים להרחיב את האשראי המכוון לחקלאות ביותר מ-30%. זה לא טוב למשק, כי אנחנו מרחיבים גם לתעשייה וליצוא. זה ענין של סדר עדיפויות בתוך משרד החקלאות. על זה לא יהיו ויכוחים קשים עם בנק ישראל.

אבל איך נקבעה התקרה לחקלאות?

ד. קורן:

א. שפר: במסגרת שלנו דיברו על אחוזים בסדר-

גודל של כ-30%. כמובן שזה הקו המנחה, ויש קצת גמישות. אבל איננו יכולים לוטר שלא מסתכלים בחקרה אלא מדברים רק לגופו של ענין על כל ענין שהוא חיוני כשלעצמו.

ולגבי הריבית: הריבית איננה דבר

שמחליטים עליו סביב השולחן הזה. את הריבית החפשית במשק יוצאים החיים. כשהאינפלציה הגיעו בין יולי 1973 ליוני 1974 ליותר מ-35% לדעת הריבית צריכה לבטא את האינפלציה הזאת. בכל מדינה אחרת הריבית גבוהה יותר מעליית המחירים. אנחנו המשק היחיד בעולם שהריבית בו נמוכה מקצב עליית המחירים. אם בארה"ב המחירים עולים ב-12% בשנה - הריבית עולה ביותר. אצלנו אין ריבית ריאלית במשק, אבל הבנקים התקרבו קצת לקצב האינפלציה.

הדבר היחיד שיכול להביא להורדת

הריבית הזאת הוא האטת האינפלציה. כי אם נעשה זאת אומיניסטרטיבית - זה יביא לשוק-שחור, וכל העסקות באשראי יהיו מחוץ למערכת הבנקאות. הצעדים שבקטנו להקטנת האינפלציה יביאו להקטנת הריבית. היום קראתי שיש כבר סימנים לכך שהריבית החפשית יורדת. החלטות אומיניסטרטיביות רק יביאו לעיוותים גדולים יותר.

מה שנוגע לצמודים: אינני מסכים עם חלק

מהדברים שנאמרו ע"י ח"כ פלומין. מה שקרה בשוק הצמודים הוא שהיות והיתה אינפלציה כל-כך מהירה, ובדצמבר-ינואר דיברו על ביטול סובסידיות וכל אח ידע שבפרואר המדוי יעלה (והוא אמנם עלה ב-8%) - התחיל להתפתח דבר לא בריא: אנשים התחילו ללכת לצמודים לחודש, חודשיים, שלושה צמודים הם מכשיר לחסכון לזמן ארוך. וגם היום, מי שקונה במקור צמודים לעשר שנים - לא יפסיד. מי שמשקיע לחודש-חודשיים צריך לדעת שהוא לקוח עליו את הסיכון שעלול גם להפסיד. אבל מי שקונה היום צמודים במקור לעשר שנים - לא יפסיד.

אבל למה יקנה במקור אם בנדרסה זה ב-5% יותר בזול?

ש. לורנץ:

10 שנים הם תקופה ארוכה במדינת ישראל.

א. שפר:

איש אינו יכול לחתום לך היום שגם בעוד חמש או 8 שנים תהיה הצמדה. ומי שרוצה להשקיע לזמן ארוך ולא ללכת לנדרסה ולגלגל השקעות - מוטב לו לקנות צמודים לעשר שנים, ולא אכפת לו אם בעוד חודש יש תמורה במחירים. הוא מבטיח את עצמו בזה, ועושה עסק טוב יותר מאשר לקנות בנדרסה נייר שהפדיון שלו בעוד שנתיים והתשואה שלו יותר טובה. כי ייתכן שבעוד שנתיים אם ירצה לחדש אותו לא תהיה לו עוד אותה השקעה. צמוד איננו פקדון שעושים לגביו חוזה. מי שרוצה לשלושה חודשים - שיקנה מלווה קצר-מועד; אחרת אין על זה ערבות.

אשר לסיבות לירידת המחירים: אני

חושב שהיתה תנועה של הקדמת קניות בקנה-מידה גדול של צמודים, מחוץ הציפיות שמרוויחים מהעסקה. אנשים לקחו אשראי בבנקים לקנות צמודים לכמה חודשים, ושילמו 25% ריבית, כשמחיר הצמודים עולה ב-4%-5% בחודש. הבנקים לא היו מוכנים להרחיב את האשראי לגלגל על ההשקעות האלה, מבקורת מבט הקפאת האשראי; ומצד שני גם אנשים אחרי שהתפרסם המודעון ראו שהריבית שיצטרכו לשלם בבנק אם יצטרכו למכור אחרי 3-4 חודשים לא תתן להם חסון, או אפילו הפסד - והתחילו למכור בשוק. כלומר, גם הציפיות לגבי עליית המחירים על האשראי החפשי הביאו לירידת השערים.

אנחנו שומעים ביקורת על בנק ישראל

משני סוגים: (1) למה בכלל אתם מתערבים? תנו לשוק שיקבע את המחירים; (2) למה לא התערבתם במידה מספקת ולא מנעתם את הירידה? המדיניות שלנו היא שאיננו יכולים לשנות את המבנות של החשואות של השוק. מה שאנחנו צריכים לעשות זה למנוע סטיות גדולות, כדי שההתפתחות תהיה יותר חלקה. אבל אם יש תקופה שהריבית הריאלית במשק עולה, כמו עכשיו - איננו יכולים להבטיח תשואה מסוימת. לכן ההתערבות שלנו איננה מאסיבית, אלא היא מדיניות של ויסותים מסויימים בשוק. אם יש סדרה מסויימת שמציעים

א. שפר:

100 אלף ל"י ואין קונים ויש התמוטטות - אם אנחנו קונים ב-20 אלף לירות אנחנו גורמים לירידה של 2% במחיר. כך אנחנו חושבים לנהוג. איננו רואים את תפקידנו להבטיח כל ספקולנט במדינת ישראל מפני ירידת השוואה.

כמה בערך קנייתם?

י. פלומיין:

א. שפר:

לא הרבה. איננו רוצים להיות הגורם המכריע בשוק. המחזור היומי הוא 10-12 מיליון בשבוע. גם מכרנו. כי יומיים אחרי שהיתה ירידה גדולה הופיעו קונים, ואז הרווחנו: קנינו זול ומכרנו יקר. אבל נקודת הראות שלנו איננה הנקודה העסקית, אלא הרצון לרווח יותר את השוק. אנחנו סוכן המדינה במכירת אגרות-חוב אלו, ואנחנו מונעים עד כמה שאפשר תנודות בלתי רצויות, אבל את המגמות איננו משנים.

ואשר לבעיות הכלליות והכבדות של המשק: אני חרד לענות על השאלות הגדולות שנשאלו. אינני רוצה להעמיד את עצמי כמי שיודע את כל הדברים; אף אחד איננו יודע את כל הדברים. מה שאמרת הוא שיש סימנים מסויימים של האטת האינפלציה. חלקם הם עונתיים, כי בכל שנה יש גורמים עונתיים בשלושת החודשים הללו שמביאים לעלייה איטית יותר במחירים, ויש מוד עונתיים. דבר שני שצריך לקחת בחשבון הוא שבעבר פעלו גורמים מיוחדים שהעלו את המחירים, כמו עליית מחירי הדלק בסוף השנה שעברה, ביטול או צמצום סובסידיות, דברים מיוחדים שהיו ושעכשיו אינם פועלים. ירידת רמת המחירים מקצב שנתי של 35% ל-2%, (לא מנוכה עונתיים) איננה אינדקסור להאטת האינפלציה. כי הגורם העונתי הוא 22% לשנה; לכן הייתי אומר: עדיין פועלים במשק גורמים ביקוש לעליית מחירים. אין סכנה למיתון. יש תעסוקה מלאה במשק, יש לחצי ביקוש שעדיין דוחפים לעליית מחירים, אם כי קטנה יותר מאשר בחודשים הקודמים.

א. שוסטק:

בבניה יש האטה וירידה; גם בטקסטיל, בלבדים, בתיירות. איך אתה יכול לומר שלא צריך לראות את זה? אינני אומר זאת בצער, אני רק קובע עובדה שיש האטה.

י. בן-מאיר:

אבל בענפי אלקטרוניקה ועבודות עפר יש ביקוש הפוך, וזה מתאזן.

א. שפר:

אני דיברתי במונחים כלליים של המשק. אבל אם להיכנס לפירוט: הטקסטילים והלבדים, וגם התיירות, קשורים בהתפתחות בחו"ל, ובחול"ל יש באמת מיתון, יש מדיניות מכוונת למיתון. זהו חלק מההסבר. חלק אחר הוא ענף הבניה. יש האטה; בולמוס הקניות של דירות פחת, וגם פחת בולמוס של קניות אחרות שהיו מעל ומעבר לכל רצוי בעבר. עכ"פ, צריך לזכור שהפיוזר במשק לא שווה. בענפי המתכת, האלקטרוניקה ועבודות העפר, העובדים בשביל משרד הבטחון, יש שגשוג גדול. עובדה שאין היום מחוסרי עבודה במדינת ישראל. גם בשטחים המוחזקים אין סימנים של האטה, כלומר: המשק הישראלי עדיין וורש את כל הפועלים גם שם, ואני מגיע למסקנה הכללית, למרות ההערות: הנכונות של ח"כ שוסטק, שאין סימנים למיתון.

א. שוסטק:

באותם תחומים שיש בהם השפעה של שוקי חו"ל - ההשפעה חלק ותגדל.

א. שפר:

ייתכן. וזה מביא אותי לבעיה של מאזן התשלומים. אם המגמות של ירידת היתרות במאה-מיליון דולר לחודש יתמידו - אין ספק שנגיע למיתון, כי לא יהיה מטבע חוץ לחמרי גלם. לכן המגמה הזאת מוליכה למיתון. אלא שאנחנו רוצים להשיג האטה מנוקרת. אילו היתה לנו הברירה להמשיך להגדיל

א. שפר:

את הצריכה הפרטית ואת הפעילות בענף הבניה וכו', ויש לנו מטבע חוץ בשביל הכל - אין ויכוח. אבל הברירות הן: להגדיל את האשראי, להגדיל את הפעילות, ואז לדלדל את יתרות מטבע חוץ ולהגיע למשבר חריף - או לנסות לווסת, להאיט את הפעילות ולהאיט את הצריכה הפרטית והציבורית. מה שקורה הוא שהצעדים שננקטים מטבע הדברים פועלים בפיגור. הזמנת היבוא שנעשתה לפני 4 חודשים - מתבצעת היום. אם יש באמת האטה ביבוא - את זה נדע בחדשים הבאים. ביולי הואט קצת קצב היבוא, אבל מכך אינני רוצה עדיין להסיק. לגבי אוגוסט וספטמבר יש לי נתונים חלקיים מאוד של המרות שליליות של הסקטור הפרטי בבנק ישראל. (אינני מדבר על תשלומים עבור נשק בחו"ל של הממשלה). ב-20 הימים הראשונים של ספטמבר רכישות מטבע חוץ עבור הסקטור הפרטי של הבנקים בבנק ישראל הואטו קצת. בחדשים שלפני כן זה היה נורא; קנו בשביל לבצע תשלומים בחו"ל, גם על חשבון יבוא וגם על חשבון עסקות אחרות. זה הואט כאמור בספטמבר. אינני רוצה עדיין להסיק מכך מסקנות. יש כאן הרבה גורמים: יש גורמים של ריבית, יש גורמים של אשראי ויש גם עניין של ציפיות. כי יש תקופות שגם אם האשראי עולה 30%-40% - עדיין כדאי לבצע את הקניה, אם הציפיה היא לעליית מחירים בחדשים הקרובים של 3% לחודש. ולאנשים בוודאי היו סיבות כאלה. אבל היום יש סימנים ראשונים. מכך עדיין אי-אפשר כאמור להסיק את המסקנה שהצלחנו בצעדים שנקטנו. אנחנו צריכים לעקוב אחר ההתפתחות, ואם אכן יסתבר - לפי הסימנים שיש, של מפנה לרעה בתחום הנזילות ואמצעי התשלום שהתחילו לעלות - ייתכן שנצטרך לעשות מפנה בעניין זה. הסימנים הראשונים מראים שבתחום המחירים בכמה ענפים יש קצת האטה; יש קצת האטה ברכישות מטבע חוץ מבנק ישראל של הסקטור הפרטי. אין היום סימנים למיתון במשק הישראלי.

מה שאני יודע על בנק קרדיט הוא שביום ששי הבנק פעל כסדרו ומילא את התחייבויותיו. עכשיו טלפנו והודיעו לנו שהבנק פועל כחוקו בג'ובה, עומד בהתחייבויותיו ומבצע עסקות. זהו עסק חי ופועל היום. וכל דיון ציבורי כבעיה יכול לגרום רק בזק.

2. ערבות המדינה ליצואנים

היור' י. טרגמן:
ועדת הכספים של הכנסת, בישיבתה מיום 3.4.68 אישרה מתן ערבות המדינה על אשראים ליצואנים לתקופה של חמש שנים. מטרת ממליץ להאריך את התקופה לחמש שנים נוספות, על מנת לעודד את היצוא.

י. בן-מאיר: מהו סכום הערבות?

ח. שטסל:
לגבי כל יצואן בודד מוציאים ערבות עד רבע-מיליון לירות. וכמוכן, הערבות הבודדת לא ניתנת בכל מקרה לחמש שנים; אנחנו בודקים בכל מקרה לכמה זמן לחת. זוהי ערבות על קרדיט שהאיש מקבל כאן בארץ על יצוא לחו"ל.

נ. פלוג:
סכום הערבות הגלובאלי הוא 10 מיליון דולר; ליצואן בודד - עד רבע מיליון.

ש. לורנץ:
לשם מה זה ורוש עו חמש שנים? בפעם האחרונה נדמה לי שהארכנו זאת לשנה.

ח. שטסל:
הסכום הזה מסתובב חמש שנים; לא צריך בכל שנה לחזור ולבקש היחידים. האישור שניתן ב-1968 נגמר לפני שנה, ואז זה הוארך לשנה. עכשיו מבקשים להאריך לחמש שנים נוספות.

הוחלט: לאשר את הערבות כמבוקש.

3. חשובות החשב הכללי לשאלות

ח. שטסל:

אתחיל בשוק ההון. שוק ההון בשנת 1974 נמצא בהאטה מסויימת, בעיקר מאז אוגוסט. המגמות עד אוגוסט היו כפי שתוכננו: חשבנו שהשוק הזה יספק הנפקות חדשות, לא מעבר לפריזות אלא סכום ברוטו של הנפקות וזרימת מזומנים, בסדר-גודל של 6,5 מיליארד לירות אגרות-חוב בלבד, ועוד כחצי מיליארד לירות שוק המניות. בשוק המניות כבר ציפינו להאטה לעומת השנה הקודמת (שהיתה שנה פצויהנת בשוק המניות, וגם בשוק אגרות החוב שניחנות להמרה).

מה-6,5 מיליארד שחשבנו לקבל היו 4,3 מיליארד זריכים לממן את תקציב המדינה, ו-2,2 מיליארד היו זריכים לממן את ענפי המשק השונים. כידוע, חלק גדול מן המימון הניתן היום למפעלי תעשייה, חקלאות, ושירות מקומיות ואחרים איננו מימון מתקציב המדינה אלא ע"י גיוס כסף בשוק ההון (כולל משכנתאות), מכון ע"י הממשלה, לרוב מסובסד, אבל לא של התקציב. ואילו 4,3 מיליארד היו זריכים כאמור לממן ישירות את תקציב המדינה.

יש בידינו מספרים עד ה-20 בספטמבר.

י. אפרת:

ה-6,5 מיליארד כוללים את כל תכניות החסכון?

ח. שטסל:

בכלל לא תכניות חסכון. אני מדבר על מכירת אגרות-חוב בשנה מסויימת, גם לקופות-גמל, גם לציבור הרחב וכו'. זהו צד של זרימת הכסף, מנין הוא נובע: מקופות הגמולין, מקופות פנסיה, מתכניות חסכון ומהציבור הרחב.

המספרים עד כה (ואינני מדבר על הנפקות אלא על זרימת כספים בפועל, כי הנפקות יש הרבה יותר) הם: בתקופה הזאת, מתוך 2,2 מיליארד אשר מממנים את ענפי המשק השונים (לא הממשלה) גוייסו עד היום 650 מיליון בלבד (עד ה-20 בספטמבר). ואילו החלק שצריך היה לממן את תקציב המדינה הגיע ל-1,7 מיליארד בלבד (בסך 4,3 מיליארד לשנה כולה), מתוך כ-2,1 מיליארד על בסיס חצי-שנתי. הפיגור הוא אפוא של כחצי מיליארד לשנה חדשים. אם לעשות הכפלה מיכאנית של הסכום הזה נגיע לפי מה שנכנס ל-3,4 מיליארד בשנה כולה, ואז יחסרו בתקציב השנתי כ-900 מיליון לירות. אבל את זה אמביר מיד.

ה-1,7 מיליארד מחולקים ל-650 מיליון מכירות ע"י בנק ישראל (שעל זה דיבר מר שפר), וכ-1,1 מיליארד מכירות ע"י יתר הבנקים, כשהכסף מופקד באוצר. לכן בנק ישראל יכול לתת רק חמונה חלקית על זרימת הכסף לאוצר המדינה. בנק ישראל מנפק ישירות עבורנו 25% עד שליש מהסכום. היתר מונפק ע"י מוסדות כספיים אחרים, מופקד באוצר ומכוון ע"י האוצר.

מה קרה בחודשים אפריל-אוגוסט? יש לי החלוקה של בנק ישראל. מתוך 650 מיליון באפריל-אוגוסט - 65 מיליון נכנסו בחודשים אוגוסט-ספטמבר, ואילו 580 מיליון היו באפריל-יולי. כך שיש האטה ניכרת, חלולה, והדבר נכון גם לגבי מנפיקים אחרים, אם כי בקנה מידה קטן יותר.

אשר לחלק שאיננו למימון תקציב המדינה: שם קשור הדבר בתכניות ברורות. אין למשל האטה במתן משכנתאות ולא במתן הלוואות פיתוח לחקלאות, לתעשייה ולשירות מקומיות. אלא שכאן יש מימון-ביניים ע"י מערכת הבנקאים, שבחודשים הבאים ישאב בחזרה את הכספים שלו. הוא מיהר קצת יותר, היות והיה קושי למכור את אגרות-החוב, אבל הוא ישאב זאת בחזרה וימכור פחות לצרכי הפקדה באוצר. הרי השוק לא מת לגמרי.

מה הם המקורות הכספיים העומדים לרשות השוק? יש ארבעה מקורות: (1) קופות הפנסיה - שם אין שום שינוי בזרימת הכספים. (2) קופות התגמולים - כאן יש האטה, אבל קטנה מאד. ההאטה העיקרית היא בשני המקורות הבאים: בתכניות החסכון, ובמכירה לציבור הרחב, כולל קרנות נאמנות.

ח. שטסל:

1) ללכת לתכנית חסכון, ואז הוא מפקיד כסף וזהו פקדון בבנק והבנק קונה את אגרות-החוב; 2) אדם קונה ישירות את אגרות-החוב, ההבדל בין שתי הדרכים יסודי מאוד. בסוג הראשון - אדם מפקיד כסף בבנק לחמש שנים, והכסף נעול לפחות לשנתיים הראשונות. בו בזמן שאם הוא קונה בעצמו אגרות חוב הוא יכול לממש את השקעתו כל אימת שהוא רוצה (רק בתקופה האחרונה נוכחו אנשים לדעת שיכולה להיות גם בעיה של הפסד). באגרות-חוב יש מס של 25%, אבל ההצמדה פטורה ממס.

מה הן הסיבות שהביאו למצב שנוצר?
 בשני הסעיפים האחרונים חל שינוי גדול מאוד. לא צריך להסיק מכך שהחסכון במשק או ההשקעה באגרות חוב פסקה. אלא שהיו שלושה גורמים שהביאו לכך: ראשית - ההאטה בעליית המחירים, שכתוצאה ממנה ההשקעה בצמודים הפכה לפחות כדאית, בעיקר ההשקעה הספקולטיבית; שנית - הקפאת האשראי; ושלישית - הקניות החמות מהתקופה הקודמת. הציפיות לעליית מחירים ולשינוי תנאים ע"י הממשלה הביאו לכך שגורמים רבים שאינם מוסכים פוטנציאליים קנו אגרות חוב למטרות של רווחים קלים ומיידיים. כשנוכחו לדעת שהדבר איננו מתקיים - הם זרקו לשוק כמויות גדולות של אגרות-חוב. חלק מהכסף זרם בחזרה למסד הבנקאות, כי מחיר הכסף התייקר מאוד וחלק מהציבור עשה שימוש בכסף הזה כי לא יכול היה לקבל אשראי לצרכיו הרגילים. יצא שגם פירות זרקו לשוק אגרות חוב שהחזיקו. אבל החוסכים האמיתיים המשיכו לקנות אגרות חוב, אלא שקנו בשוק ולא בהנפקות החדשות.

נוכחנו לדעת שבשוק אגרות החוב, עדיין כמה שיש יותר כסף חם - הוא מסוכן יותר לכושר גיוס הכסף של הממשלה. אבל המגמה כשלעצמה כריאה מאוד. כי אחד הדברים שהדאיגו אותנו הוא הגורמים שנכנסו לשוק הזה לצורך ספקולציה מיידיה. היום התופעה הזאת חולפת, בלחץ הנסיבות, ויש סיכוי סביר שהיא לא תחזור. גם משום שתנאי אגרות החוב החדשות קשים הרבה יותר: הן לתקופה יותר ארוכה, והתנודות שדיבר עליהן ח"כ פלוטין גם הן החדירו את הפחד שאם רוצים להשקיע כסף לחודש-חודשיים - מסוכן ללכת לשוק אגרות החוב.

לשאלה מה צריך היה לעשות בתקופה זאת על מנת להחיות מחדש בכל זאת את שוק אגרות החוב, אבל פכירות במקור - כי הגענו למצב קטסטרופלי בקופה: - החשב הכללי מסך מבנק ישראל באוגוסט בלבד כ-550 מיליון לירות, כי לא הסתדר בקופה, למרות שלא הייתה שום חריגה מהתקציב המאושר. לא בכל מדינה בעולם האוצר, שהוא המוכר את אגרות החוב, ממנה את הבנק המרכזי כסוכן שלו. באנגליה למשל הברוקר של המדינה הוא מוסד פרטי, אבל זה לא משנה כמובן את המדיניות. המגמה שלנו היא לא ליצור מצב שיהיה שוק מוכרים בלבד או שוק קונים בלבד. יש כלל בבורסה שאם מחירים יורדים או עולים בשיעור של 3% מעבר למה שהיה יום קודם לכן - נפסק המסחר. ואם משהו רוצה למכור אגרת חוב, ובאותו יום כתוצאה מהמצב יורד השער ביותר מ-3% - לא מוכרים עבורו; האיש לא יכול באותו יום לקבל את הכסף. זהו מצב שגם אם איננו רוצים לפעול נגד מגמות השוק איננו יכול לפעול לזמן ארוך. בהיותנו ממונים על שוק ההון, לא ייתכן שנשלים עם שוק מוכרים בלבד או עם שוק קונים בלבד. ואגב, הבעיה איננה רק של ממשלת ישראל או בנק ישראל. גם המנפיקים האחרים נמצאים באותו מצב, וגם הם אינם נותנים לנכירות שלהם לעבור את גבול החסימה של מוכרים בלבד או של קונים בלבד.

לכן ביקשנו מבנק ישראל כסוכן שלנו שלא לתת למצב להגיע לשוק מוכרים בלבד. לאחר שהחלטנו כך - השוק השתפר במידה רבה, ואנשים התחילו לקנות במקור, גם אנשים פרטיים וגם מוסדות שאינם בטוחים במדיניות הממשלה בעתיד. ומי שרוצה להשקיע כסף לטווח ארוך (והנכיר הקצר ביותר שנמכר היום הוא לעשר שנים) - הולך לשוק המסני של הנפקות קודמות, שמשקלן הולך ויורד מיום ליום, כי אנחנו מודים יום-יום. ממילא חובי הממשלה מתאריך, והאלטרנטיבות נשארות רק המסלולים החדשים, כפי שהונפקו מאז מרץ 1974.

היו"ר י. טרגמן:

מהו החיוב הפנימי של הממשלה?

ח. שטסל:

אנחנו עובדים עכשיו על המאזן. המספרים מדהימים, אבל כרגע עדיין

אינני יכול למסור.

ז. אפרת:

האם המדיניות הזאת שהזכרת, שלא יהיה שוק מוכרים בלבד, איננה מביאה את בנק ישראל לסתירה עם מערכת הבנקאות האחרת?

ח. שטסל:

לא. מערכת הבנקאות עושה בדיוק אותו דבר; היא אפילו קצת מגזימה. הרי כל בנק מנסה לתמוך בנייר שהוא מנפיק. הקונה הבודד לא יודע מה הבנק עשה בכספו.

יש לפני המספרים בהנפקות (לא המכירות בפועל): בתכניות חסכון כמעט לא חל שינוי באפריל-אוגוסט. לעומת זה במכירות לציבור יש ירידה של 200 מיליון לירות לעומת התקופה המקבילה אשחקו. זה מוכיח, היות ואין אינדיקטור לירידת ההשקעות הכוללות במסק, שהם הלכו לשוק המשני. אנחנו באוצר רואים את המגמה הזאת של השתחררות פירות מהשקעות בצמודים כמגמה ברובה, למרות שזה השפיעה קשה על הקופה.

ז. שובל:

ההשתחררות הזאת כוללת את מלווה המעסיקים?

ח. שטסל:

מלווה חובה הם בכלל בקטיגוריה אחרת.

בחקציב הנוסף (מס' 2) שנדון אחר-כך בממשלה באמר שצופים שההכנסות מאמיסיות לא יתגשמו בסדר-גודל של חצי-מיליארד לירות. זאת דעת האופטימיסטים, ואם כי זאת דעת הרשמית של הממשלה - אני פסימיסט. לפי המגמות היום, אם תהיה האטה במסק, אינני רואה שהעניין הזה יסופר. יש סכנה שהחצי-מיליארד יהיה 700, 800 מיליון לירות. אי-אפשר לתת כאן מספרים מחכימים יותר.

שנית, אינני רוצה שגיחפז ונחליט

עכשיו: במרץ עשינו שינוי בתנאים - גואו עכשיו נהפוך את תקרה על פיה ונתחיל שוב לתת תנאים מופלגים, על מנת למלא את הקופה. צריך לזכור שבתקופה הזאת שגייסנו סכומים כל-כך גדולים, מערכת הבנקאות הייתה הסופגת העיקרית בגיוס הכספים ע"י האוצר. בסוף יולי היא עמדה בגרעון נזילות של מיליארד לירות. מצד שני היו קניות גדולות של אגרות חוב, והיו חורים גדולים במערכת הבנקאות. היום אין עוד גרעונות נזילות בבנקים, וזה בגלל שני גורמים: 400 עד 450 מיליון לירות - שינוי ההשתתפות של הבנקים בקרנות השונות; והשאר נובע מהזרמת הממשלה. היות והממשלה לא מכרה מספיק אגרות חוב, ושילמה את כל התשלומים שהיתה צריכה לשלם (למרות הצעקות הגדולות שנשמעו כאילו לא שילמה) - יושר חשבון הנזילות בבנקים. אילו היתה הממשלה מיטיבה את התנאים באותה תקופה, ייתכן שהיתה מוכרת יותר, אבל הגרעון בבנקים היה נשאר, ואז לא היינו מועילים דבר.

אם בסוף השנה יקטנו ההכנסות מאמיסיות לעומת האומדן באותם 700-800 מיליון לירות (כ-3,5 במקום 4,3 מיליארד), ומצד שני תהיה האטה בפעילות, וזאת תהיה הסיבה - אני אהיה מאושר, אם כי לקופת הממשלה יחסר, אבל המדיניות הכלכלית תצליח. ברור שכמות אגרות החוב שאנחנו מוכרים מושפעת ממידת האינפלציה.

ש. לורנץ:

איך זה אתה מגיע ל-700-800 מיליון? הרי לחצי שנה כבר חסרים ג-450 מיליון.

ח. שטסל:

אבל בחודשים אוקטובר-מרץ יש תמיד מגמה מוגברת.

ז. שובל:

אמרת שאין האטה במתן משכנתאות. לעומת זה יש האטה בשבועות האחרונים בפרעון משכנתאות. זאת הפעם הראשונה מאז שאני זוכר שהתחיל תהליך של פיגורים בבנקים למשכנתאות, כולל כל אותן התכונות היפות שהסכמנו עליהן בוועדה לגבי חיילים משוחררים וכו'. אנשים אינם עומדים בהשלמות. יש גם מקרים שאנשים מביאים לבנק דירה ישנה ומקבלים עליה משכנתא. את הכסף הבלתי צמוד הזה ואינם רוכשים להם דירות, אלא משתמשים בכסף הזה להשקעות אחרות. למה לא? אתה מביא את הדירה של אביך, מקבל משכנתא בתנאים טובים, וסונה בכסף הזה אגרת-חוב צמודה. יש לי הרגשה שחלק מהכסף המסובסד הזה

ז. שובל:

לא הולך דווקא למטרה שאליה התכוונו. הייתי מציע לברוק את העניין.

י. פלומינ:

בענין המדיניות של שערי החוואה של אגרות החוב החדשות: בשעתו הצעתי שתעברו לשיטה של מכרזים; לא שיעור אחיד וקבוע, אלא שיעור משתנה בהתאם להיצע וביקוש.

בשעתו פניתי לשר האוצר בענין ההגבלות שהחשב הכללי הודיע עליהן, על יכולת התשלום, והאם אפשר לשחרר לספקים ולקבלנים סכומים שעומרים לרשותם ושהוקפאו, לפחות את החלק שהם חייבים למס הכנסה, שלא יצטרכו מצד אחד לשלם מסים ומצד שני לא לקבל את התקבולים.

ש. לורנץ:

האם יש אמת בשמועות שמוסדות רשמיים ומוסדות מוניציפליים מקבלים הלוואות במטבע זר ומשלמים ריבית של עד 19%-20%?

שנית, מה פירוש הדבר שנכתב בעתון "החשב מפסיק לשלם"? האם הכוונה היא שמגיע למישהו כסף בתאריך מסויים והחשב איננו משלם?

י. אפרת:

מתברר שהמדיניות המונטרית של בנק ישראל היא כעלה נידף ברוח לעומת מכה במדיניות מונטרית, והאוצר הזרים סכום כזה של כסף שהעמיד אותן בסימן שאלה, עד שמר שפר אמר כאן היום: "הופתענו". אני סבור אפוא שדיוש יתר תיאום בין האוצר ובנק ישראל.

אחרי שהזריתנו 900 מיליון לירות במשך חודש וחצי, היה בהחלט מקום לדון קצת את התשלומים לקבלנים ולספקים, אבל בלי הצהרה פומבית כפי שעשה מר שטסל בטלביזיה. אפשר היה לעכב תשלומים לשבועיים-שלושה מבלי לעורר תשומת לב מיוחדת. כי ראינו שכשהיה ענין האשראי - הבנקים הוציאו לשוק אגרות חוב ועי"כ אפשר היה להפסיד את האשראי, ולא קרה שום אסון במדינה. כך אפשר היה לעשות גם כאן.

ח. שטסל:

בענין פיגורים בתשלום: לא ידעתי על כך, ואני מודה לח"כ שובל שהפנה את תשומת לבי לכך. ייתכן שהייתי עמוס בדברים אחרים, ולא דיווחו לי על כך. אברוק זאת, וננסה לטפל בזה. כי בענין של מוסר התשלומים מוטב לטפל מיד בתחילה, ואז יש סיכוי סביר שאנשים ימשיכו לשלם.

אשר לשימוש לא נכון בכספי פקדונות: האוצר זה שניים לוחץ על משרד השיכון שיעסוק בהשתכנות ולא בבניה. המדינה צריכה לדאוג לסובסידיה, למימון ולסטנדרטים נכונים של דיור, אבל לא לבניה עצמה. וכאשר עוברים משיטה לשיטה - אני מניח שיהיו מספר אנשים שיערימו עלינו. גם בעבר היו מקרים שאנשים ביקשו משכנתא על זירה ישנה של בן-הדוד, גם כשעל הדירה כבר לא היה חוב והיא לא עמדה למכירה. עכ"פ, אם אתה חושב שזוהי תופעה חמורה - נגביר את הבדיקות, אבל אינני חושב שבגלל זה לא צריך לעבור לשיטה החדשה. אני סבור שאנחנו צריכים לתח דחיפה טובה לשיטה החדשה. מתברר שאין זה פשוט לעבור לליברליזציה, כי אנשים התרגלו לשיטה מסוימת. לאגרות הבניה נוח שהמדינה חותמת אתן על חוזים ודואגת לאספקת ההון החוזר וכו'. הן הצטרבנה עתה להשתחרר מהרבה ביקורות, אבל גם לקבל על עצמן אחריות לא קלה, והדבר איננו פשוט. אני מציע אפוא שבלך בזהירות. נפתח מסגרות רחבות, וננסה לצמצם אותן אחרי שהשיטה התחיל לפעול.

בענין מכרזים במכירת אגרות חוב - יש קושי גדול במדינת ישראל בהפעלת מכרזים. לאחרונה שקלתי זאת אחרת לגבי מלווה קצר מועד (שאנחנו רוצים לשנות בו את התנאים). כשנסכם את הנושא שם - אביא לוועדת הכספים את מחשבותינו בענין זה. לא הייתי רוצה גם שהענין הזה יתפרסם. הקונים הם בסך הכל 3-4 בנקים, ודי אם יעשו קצת קרטל, ואז נימצא במצב שהם יקבעו לנו את המחירים. בארצות שבהן קיים

ח. שטטל:

מכרז - יש מספר גדול מאד של קונים. אחרת סוּטב לוותר על הרעיון.

ז. שובל:

לא סוכרים אלה להיות דווקא הבנקים.
יכולים להיות גם ברוקרים פרטיים.

ח. שטטל:

אבל אם ברוקר פרטי ימכור לי מיליון אחד טווח 10 מיליון - זה לא יעזור לי הרבה. ענין הברוקרים הפרטיים קיים ומתפתח, אבל מתפתח באיטיות רבה מדי במדינת ישראל, ולגבי אגרות חוב המצב הפוך הרבה יותר מאשר לגבי קצרי-מועד. תכניות החסכון ממילא אינן יכולות לקנות זאת במאה. כתוצאה מכך תצטרך למכור אגרת חוב מיוחדת, שלא במסגרת ה-85%. על זה אנחנו מנסים עכשיו לעבוד, אבל גם כאן האזרח הפרטי איננו מתחרה. אין ברוקרים שמוכנים לקנות כמות גדולה של אגרות חוב, לשמור אותן במשך תקופה מסויימת ואח"כ למכור אותן לציבור. לכן, למרות שאנחנו חושבים שזוהי הצעה טובה - צריך לעשות זאת לאט. ייתכן שנעשה נסיונות, אבל לא מכרז בטובן שמתכוון אליו ח"כ פלומין.

לגבי עיכוב תשלומים: אני מצטער שבאוצר הוכרע נגדי, והוחלט לתת לכך פרסום. גם אני חשבתי שלא טוב שהממשלה תודיע על כך. מצד שני, היתה החלטה של ועדת הכספים שהטליצה לממשלה להתאים את התשלומים לתקבולים. והיות והתקבולים קטנו - ממילא היה צריך להקטין גם את התשלומים. אני רוצה להודיע שכל התחייבות שהיתה לגבי תאריך מסויים - כוונה, ונכבדה גם בעתיד. אני מדבר על מקרים של אספקה מדידה או שירות שיש לגביהם מערכת יחסים טובה, שאין משלמים באותו יום בו מגיע החשבון. הכוונה היתה להקפיד רבה יותר על הפרוצדורה וכו'. אני בטוח שהתוצאות היו לא פחות טובות אלמלא פרסמנו זאת. בכל התשלומים שהיה לגביהם תאריך - עמדנו בזמן. כל מי שמקבל כסף מהממשלה (והרי איננו משלמים במזומנים אלא סילוקים) - יכול לשלם בזה מסים. הצרה היא שטכום הטילוקים עולה על טכום המסים שצריך לשלם. יש כ-350 מיליון לירות שאנשים לוחצים לקבל חסותם מזומנים, אחרי ששילמו את המסים.

י. פלומין:

משרד הכסחון מעכב עכשיו תשלומים; במקום שהיו סוחבים חשבון ששה חודשים -

סוחבים עכשיו שמונה חדשים.

ח. שטטל:

ואני יכול להראות לך מקרים ששילמו מיקדמות. אנחנו הייבים כסף מאושר

מעבר לכל זה - ואין לנו.

בענין תיאום עם בנק ישראל: ההפתעה היתה גם שלנו, לא רק של בנק ישראל. כי לא הערכנו מספיק ולא יכולנו להעריך מספיק באיזו מידה צמצום האשראי והמבטוח האחרות יתחילו לפעול כבר באוגוסט. זה לא היה מצב שאנחנו ידענו והם לא. יש תיאום מלא בינינו. אנחנו נפגשים עם בנק ישראל אחת לחודש כדי לתאם את המדיניות המוצטרית לחודש הקרוב. נוסף לכך יש תיאום ברמה של השר, הנגיד והעובדים הבכירים. יש גם מוסד תיאום אחר, של שני המנכ"לים ומנהלי האגפים. אנחנו נפגשים בממוצע 3-4 פעמים בחודש, ומחליפים דעות.

ולשאלה בענין הלוואות במטבע חוץ לגופים ממלכתיים, עיריות וכו': - בשוק הבינלאומי שילמתי אני על אשויאי 14,5% ריבית בחודשיים-שלושה במטבע חוץ, בדולרים, על סנת לתת סזה הלוואות ב-6,5% וב-8%. כי החלטת הממשלה להעלות את הריבית על הלוואות פיתוח תיכנס לתוקף רק בעוד שנה-וחצי, כשיהיה טווח. כי כל מי שהגיש כבר בקשה קודמת - מכבדים את בקשתו. ואם אותו מוסד גם מקבל ביטוח הצמדה באוצר ומשלם על זה באוצר מיני מום 5%-6% - יש לך כבר 20%. אבל מהי האלטרנטיבה לאותה עיריה? לקבל אוברדראפט בכנק, עם הריבית הידועה על אוברדראפטים.

ביקשתי להביא לפני הוועדה התפתחות לגבי האשראי לרכש בטחוני לשנת הכספים 1974/75 (שנת הכספים האמריקאית 1974)? מאז ההודעה הקודמת שלי חלו ההתפתחות הבאות: ממשלת ארה"ב לא הסכימה לתת לנו הלוואה ישירה, ואפילו לא הלוואה שהיא חצי הלוואה ישירה וחצי במערכת הכספים הקיימת, כמו שהיה בשנים קודמות. השנה נשלחנו

ח. שטסל:

לגייס את הכסף בשוק החפשי, בערבות ממשלת ארה"ב. אגב, גם מערכת הבנקאות האמריקאית מוכנה הייתה לתת כסף ל-5-6 שנים, ואילו כאן קיבלנו כסף לעשרי שנה. קיבלנו את הכסף, והיתה עלינו ביקורת קשה, ב-9,75%. עכשיו המחיר ש אותו סוג של כסף באמריקה הוא 11,5% לאותה תקופה, ואי-אפשר להשיג.

הצלחנו לקבל חתימות סופיות על

230 מיליון דולר עד כה, שמהם קיבלנו בפועל כבר כ-60 מיליון; כל השאר בדרך. ואילו לגבי 70 מיליון לא הצלחנו למכור את השטרות. היו כל מיני הצעות של פטנטים מוזרים, והיה לנו קושי גדול מאד. היינו חייבים לסגור את המעגל, מפני שאלה שקנו את השטרות הקודמים יכלו לבוא אלינו בטענה מוסרית: לא הצלחתם למכור, אני קניתי שטר אחד מתוך 300, לא מכרת את ה-300 - תחזיר לי את הכסף, כי עכשיו אני יכול לקבל בעודי ריבית הרבה יותר גבוהה. לחצנו על ממשלת ארה"ב, וסוכם שנקבל סימון ביניים מממשלת ארה"ב על מנת שנוכל להשיג את הרכש, ואילו את השטרות בסדר-גודל של 70 מיליון או 100 מיליון דולר יקנה בנק חדש שהוקם בארה"ב בבעלות מלאה של הממשלה - "פדרל פייננסינג בנק" - בנק בניהולו של האוצר, שהפקידו אחד: לקנות בשוק ניירות-ערך בערבות ממשלת ארה"ב. הוא מעין וסת של השוק הבטיחו לנו שהם יקנו את זה. אבל יש להם קושי חוקי: הם אינם רשאים לקנות ניירות ערך בערבות של הפנסיון. הם ביקשו אפוא תיקון לחוק בקונגרס (ואני אומר זאת בהסתייגות, כי בוועדה התקיפו אותי קשות על כך). עדיין הקונגרס לא אישף את זה, ולכן אני אומר זאת בהסתייגות, ואני מבקש שלא לפרסם את זה, כי כל אלה שקנו עדיין יכולים לבקש שנחזיר להם את הכסף. ביקשנו מממשלת ארה"ב שהשנה תהיה זו הלוואה בין-ממשלתית ישירה. איננו יכולים לעמוד גם בזה. ב-30 בספטמבר השנה הגזברות שלי בניו-יורק חייבת לשלם רק עבור רכש בטחוני חוב, קרן וריבית, של 40 מיליון דולר ביום אחד. לפי חוזים קודמים, וזה לבנקים, שרוצים את הכסף בו ביום.

הקשיים במערכת הבנקאות העולמית הם

עצומים, והמחירים גבוהים מאד. הם דורשים מאתנו את המחיר הבינלאומי, פלוס 1,5% מממשלת ישראל, ו-2% מאנשים פרטיים. לפני חודש שילמתי כמעט 15% בדולרים.

הוגשה שאילתה לשו"ת החבורה לגבי אניות-

המעבורת "נילי" ו"דן". האניות הללו הן בבעלות חברה בשם "קווים", שאני משמש יו"ר מועצת המנהלים שלה (זוהי חברה של האוצר). האניות הללו נרכשו בזמנו ע"י חברת סוטרפין בערבות המדינה. עם התמוטטות סוטרפין עברו האניות לידי המדינה בתוקף המשכנתא שהיתה לה. הממשלה הקימה אז את חברת "קווים", ונתנה לה הלוואה בשווי החוב שהיה לאניות הללו. חברת "קווים" החכירה את האניות לצים-קווי-נוסעים (עוד לפני כן נסכרה "נילי" לתקופה קצרה, אבל העסקה לא בוצעה והיא חזרה לבעלותנו). ב-1973 החליטה הממשלה להפסיק את שירות האניות הללו ולחסל את חברת צים-קווי-נוסעים, שהיתה בבעלות משותפת של הממשלה וצים, בגלל ההפסדים העצומים של החברה (14 עו"ד 18 מיליון לירות צפויים ל-1974). נתקלנו בקשיים גדולים מאד בחיסול החברה. החברה עכשיו כמעט מחוסלת. כל העובדים פוטרו, שירותים מסויימים הועברו לחברת צים שאחה אנחנו מנהלים עכשיו מו"ס למכור לה את החברה הריקה. מעשיית הענף חוסל. כל הימאים העובדים (מאות ימאים) קיבלו פצויים, ובכך שיחררנו את חברת צים ממאות עובדים מיותרים, שרבים ביניהם גם בעלי בעיות בריאות וכו'.

מהו כל ההפסד כולו?

ש. לורנץ:

ח. שטסל:

עוד לא יודעים. מיום הפסקת הפעולות

שילמנו, הן כפיצויים לעובדים והן

כפיצויים לכל מיני סוכני נסיעות, יותר מ-10 מיליון לירות. במכירת

שתי האניות התחלנו לטפל מעשית במרץ 1974. באנו בדברים עם ברוקר בינ-

לאומי בשם פיירו בניו-יורק, שלקח על עצמו לנסות תוך שלושה חודשים

למכור את האניות. לצערנו לא נמצא קונה רציני. משגמרנו שלושת החודשים

הוא קיבל עוד חודש, ולאחר מכן הוחלט במועצת המנהלים לעבור משיטת מכירה

מסודנת לשיטת מכירה קמעונית. הטלנו אפוא על אנשי המקצוע במועצת

המנהלים (בעיקר אנשי משרד התחבורה) לטפל אינטנסיבית בענין עם ברוקרים

יזמים. יש התעניינות גדולה, אבל המחירים שמציעים לנו הם נמוכים מאד.

איננו רוצים למכור את האניות בשלב זה תמורת משכנתא, כי אנחנו חוששים

ח. שטסל:

שיחזור המצב שהיה בשעתו. אבל מתברר שבעולם אין קונצים לאניות ספציפיות. ניסינו להשתמש באניות הללו במלחמת יום הכפורים להובלת טנקים. מסתבר שאי-אפשר. לעומת זה השתמשנו בהם בזמן המלחמה להובלת משאיות ומזון. צים בודקה עכשיו אולי אפשר להפוך אותן לאניות-גלנוע, אבל גם זה לא בטוח. לצערי יש הוצאות שוטפות; חייבים להחזיק על האניות הללו צורת שיתחזק אותן וישמור על האניה, ויש גם ביטוח. זהו המצב בשלב זה. אנחנו מקווים שנצליח למכור את שתי האניות (שתייהן עומדות עכשיו בחיפה). יש הצעות שונות של עלי מקצוע לנסות לשפץ אותן על מנת לשפר את מצבן. בינתיים דחינו את ההצעות, כי איננו רוצים להשקיע באניות הללו עוד כסף.

הישיבה נעולה.

היו"ר י. קרגמן:

(הישיבה נועלה ב-13.10)